

Валентина Грещук (Івано-Франківськ)

Гуцульський діалект у творах Івана Франка

Проблема “мова художніх творів І. Франка і місцеві діалекти”, якщо й розглядається, то зазвичай під кутом зору, як і які риси бойківського діалекту позначилися на мові його художніх творів – авторській і мові персонажів. Дослідник мовної характеристики персонажів у прозі І. Франка І. Ціхоцький зазначає, що основним чинником використання діалектного матеріалу була орієнтація на живу мовну культуру, що забезпечувало ефект автентичності мовлення, правдивість зображуваного, відтворення місцевого колориту. “Мовлення персонажів-селян чи вихідців із сільського середовища, – пише він, – фіксує чіткі фонетичні та морфологічні риси говірок південно-західного наріччя української мови – передусім бойківських та наддністрянських. Саме діалект, тобто вживані автором фонетичні, морфологічні, лексичні та синтаксичні риси мовлення жителів бойківського Підгір’я, слугує засобом типізації мови ріпників – недавніх селян” [2: 63].

Однак у прозі І. Франка є твори з гуцульського життя, зокрема оповідання “Терен у нозі”, “Як Юра Шикманюк брів Черемош”, “Гуцульський король”. У цих оповіданнях для створення гуцульського колориту, індивідуалізації персонажів через їхні мовні партії, максимального наближення до дійсності письменник послуговується гуцульським діалектом, передовсім у лексиці, хоча окремими вкрапленнями засвідчена й фонетична і граматична репродукція мовлення гуцулів. Зокрема, у мові персонажів незакінченого оповідання “Гуцульський король” передаються, хоч і непослідовно, деякі найхарактерніші граматичні риси гуцульського діалекту, а саме:

– перехід задньоязикового **а** в голосні переднього ряду **и**, **е** після м’яких приголосних: “– Прошу, не *бійтиси*, паночку. Ще не знати, чи йому пора рватися... – адже відки би я знав, чи він готов рватися і *йик* за нього братися?”, “Навіть не почувте, коли вам *віт’игне*”, “До нас не то прості гуцули йдуть, але й імоті не раз *прійжджеють*”, “Тепер лише водички-плинички, вимити *йимку*, – мете мати спокій”, “Туцул такий *ек* пес, – говорив він не раз [...]”, “Ба не *тємиш*?” і тощо;

– м’якість шиплячих приголосних: “Аякже, мій панчику, пишний та *чымний*!”, “– *Чымний* він у мене, годний син, – хвалився по його відході старий”;

– звукосполучення **ір** на місці колишнього **р** між приголосними: “*йик* ночували, *ірцєні*? – привітався старий...”; порівняймо також *іршена* в оповіданні “Як Юра Шикманюк брів Черемош”: “– Цураха на тебе, *іршена*! – буркотів Юра”;

– звук **і** на місці **и** у префіксі **ви-**, а також спорадично на місці ненаголошених **и**, **е**:

“– Ай, мій панчику пишний, а чому ж ви не післали за нами, коли у вас таке *вчіпилося*? Навіть, не почувте, коли вам *віт’игне*”. В інших оповіданнях: “– Що

будім робити?” (“Як Юра Шикманюк брів Черемош”), “Тим часом мої товариші добігли вже до ріки, поскидали з себе шмаття і з радісним криком та вереском поскакали в чисту, неглибоку воду” (“Терен у нозі”).

Із граматичних гуцульських діалектних рис засвідчені здебільшого енклітичні форми займенників та залишки старих форм дієвідмінювання, наприклад: “Як би *мя* чоловік не любив, то би *мя* не бив” (“Терен у нозі”), “[...] і показується мені у сні лише тому, аби пошукувати *на мні* якоїсь провини” (“Терен у нозі”), “Фудульний пан, дай *му* боже царство” (“Гуцульський король”), “Чому мене не забереш із свого світу, *аби-сми* їм не *заваджав*?” (“Як Юра Шикманюк брів Черемош”), “Вже *як-сми* *наважився*, так мусю зробити” (“Як Юра Шикманюк брів Черемош”), “– Ні, *не буду мав* *зріха*!” (“Як Юра Шикманюк брів Черемош”), “*Ото-сми* *студено!*” (“Як Юра Шикманюк брів Черемош”), “*Мете* *мати* спокій” (“Гуцульський король”), “– Ще *бих* *не тямив!* Я тоді usługував при нім, гуляв на тім весіллі з парубками. Ще *бих* *не тямив*” (“Гуцульський король”), “*Аби-с* так нічого *не винен*, *аби-с* по-доброму до нього *йшов*, а станеш перед ним, то все тіло на тобі терпне” (“Гуцульський король”).

Персонажі цих оповідань І. Франка вживають також характерні для гуцульських говірок усічені особові вокативи або поширені сталими означеннями, наприклад: “– Слухай, *хло!* – мовив сердито лікар”, “– Та Бог має що та й за кого пити, – *панчику пишний!* – мовив Юра, кланяючись” (“Як Юра Шикманюк брів Черемош”), “Ай, мій *панчику пишний*, а чому ж ви не післали за нами, коли у вас таке вчипилося?” (“Гуцульський король”), “*Госнідку любий*, як ви виглядаєте дедику! – скрикнув Василь” (“Як Юра Шикманюк брів Черемош”). Гуцульський колорит створюють також характеристичні вигуки, порівняймо: “*Гей, мой!* Не смійся! Ще не знати, чие завтра. Ще твій сміх може дуже гірко скінчитися. Ще в Юри рука дужа, а в руці сокира. *Гей, мой-мой-мой!*” (“Як Юра Шикманюк брів Черемош”).

Однак, як уже було зазначено, найвиразніше гуцульський діалект виявився у лексиці оповідань. Знову ж таки, переважна більшість гуцулізмів властива мові персонажів, проте лексичні діалектизми трапляються і в авторській мові, зокрема в описах побутових деталей, виробничих процесів, у портретних і пейзажних характеристиках, наприклад: “Ще два тижні тому він уостатнє *керманичував* на Черемоші, відігнав *чотиритаблову дарабу* до Кут і відси вернув пішки додому” (“Терен у нозі”), “[...] Черемош [...] проти самої коршми, стіснений скісно вбік здоровою кам’яною *кашицею*, звужував свою течію, бився сердито о стіни *кашиці*, бурлив та клекотів, та рвався бисто наперед, щоб кільканадцять кроків нижче закрутитися широким виром, розлитися широкою та глибокою кубанею, а ще нижче утворити гучний запінений *гоц*, де стіснена прибережними скалами і перегачена дерев’яним *язом* вода, сказано ревучи, кидалася запіненою лавою на якого півтора метра вниз” (“Як Юра Шикманюк брів Черемош”). Більшість із таких слів – це непротиставні лексичні діалектизми, які номінують реалії позамовної дійсності, поширені лише на Гуцульщині, порівняймо *дараба* “плоти, збиті з дерев’яних кругляків для їх сплавляння”, *табла* “складова дараби”, *кашиця* “кам’яна або дерев’яна гребля, по-

будована для того, щоб вода не розмила береги”, яз “гребля, гать”, *керманичувати* “управляти дарабою”.

Добір відповідних гуцульських лексем визначається передовсім тематикою оповідань, змістом зображуваного. Лексичні гуцулізми репрезентують різні лексико-граматичні й тематичні групи слів. Закономірним є використання І. Франком низки гуцульських номенів на позначення осіб. Серед них виділяються назви спорідненості, зокрема *дєдьо* “батько” (“Сини, похитуючи головами, знай, шептали, що “дєдьо”, певно, не переживе сеї ночі” (“Терен у нозі”); *нєньо* “батько” (“– Та ви, *нєню*, не журіться! – якось мляво потішав Василь. – Адже ви ще не самі на світі” (“Як Юра Шикманюк брів Черемош”)), *стрик* (“Я й *стрик*, глухий Петро, збили ще досвіта чотиритаблову дарабу в Жаб’ї і, скоро надійшла повінь, рушили долів Черемошем” (“Терен у нозі”).

Кілька лексичних гуцулізмів є назвами людей за родом їхньої діяльності. Для найменування людини, яка керує дарабою на сплаву, вжито гуцульське слово *керманич*: “Знаєш, Юро, я був тоді найгірший забіяка в селі і найліпший *керманич* на весь Черемош” (“Терен у нозі”). У часи, про які йде мова в оповіданні І. Франка “Гуцульський король”, поліцаїв на Гуцульщині називали *пушкарями*. Тому поряд із поширеним у Галичині номеном *жандарм* письменник вживає й *пушкарі*: “Старий балакав ненастанно, від зубів давно вже перебіг на колишні порядки в горах, на опришків, на *пушкарів*, що мали гонити за ними, і на їх коменданта Герлічку, устеріцького мандатора, прозваного гуцульським королем”.

З інших місцевих назв осіб, ужитих в оповіданнях І. Франка на гуцульську тематику, згадаємо ще й номінації з прозорою внутрішньою формою *годованець* “утриманець”, *любас* “коханець”: “Юра Шикманюк став, як кажуть гуцули, Мошковим *годованцем*” (“Як Юра Шикманюк брів Черемош”), “А вона вже перед шлюбом мала собі *любаса* в Кутах та й по шлюбі дурила старого дурня, що влізло” (“Гуцульський король”).

Трапляються також і місцеві оцінні назви осіб, передусім *сарака*, *сарачі* зі значенням “бідолаха”, порівняймо: “– Що ж, *сараку* Василю, – мовив він до свого сина по похороні старої, – нема нашої мами” (“Як Юра Шикманюк брів Черемош”), “Я почав собі розмірковувати, що, видно, вже то так пан біг дав, що я натрапив на такого попа; видно сам пан біг угнівався на мене і не навернув мене, *сараку*, на доброго сповідальника” (“Терен у нозі”), “Адже знаєте, гуцулка, *сарачі*, привикла до бійки, а не одна то ще й хвалиться перед своїми сусідами: “Якби мя чоловік не любив, то би мя не бив” (“Терен у нозі”).

Більша частина гуцульських лексичних діалектизмів в оповіданнях І. Франка пов’язана з назвами неосіб. Тут особливо виділяється побутова лексика. Гуцульський діалект, як відомо, має чимало специфічних назв одягу, їжі, господарських предметів, знарядь праці тощо, які відображають особливості побуту й господарювання гуцулів. Деякі з них використав письменник. Серед назв одягу вжиті гуцульські лексеми *крисаня* “чоловічий фетровий капелюх з прикрасами” (“Але скоро я

побачив себе самотнім, обхопила мене така шалена тривога, що я, мов одурілий, натис *крисаню* на очі і, похиливши лице вниз, як злочинець, погнав наперед себе і не спочив швидше, аж мені в грудях не стало духу і село вже було геть за мною” (“Терен у нозі”), *сардак* “верхній короткий рукавний одяг із домотканого сукна, оздоблений вовняними нитками”, *черес* “широкий шкіряний пояс з кишеньками і пряжками, переважно оздоблений” (“А сьогодні він не має нічого, крім того, що на собі, крім отсього старого *сардака*, широкого *череса* та важкої керманицької сокири за *чересом*” (“Як Юра Шикманюк брів Черемош”). Гуцульський побут в оповіданнях І. Франка маніфестують і такі суто гуцульські лексеми, як *джерга* “грубе домоткане рядно, ковдра з вовни, тканина в кольорову смужку, якими застилають ліжко” (“– Любі сусіди, – мовив до них, коли всі посідали перед його хатою на стільчиках, колодах або й так просто, на мураві, а він сам напівсидів-напівлежав на *джерзі* й подушці, – порадьте мені що!” (“Терен у нозі”), *дзьобня* “невеличка торба з вовняної тканини, полотна чи шкіри, яку носили через плече” (“Недаром кажуть: не того риба, хто дзьобне, а того, у кого вона в *дзьобні*” (“Як Юра Шикманюк брів Черемош”), *кулеша* “густа страва з кукурудзяної муки, варена на воді” (“Але як трафілося, що таких опришків зійдеся в полонині більше, та посідають собі, та розложать ватру, *кулешу* варять, люльки курять та й балу-балу...” (“Гуцульський король”), *бербениця* “дерев’яна невелика діжка” (“А тепер її не стало – і він нараз почув довкола себе порожнечу, в його житті виломилася велика щерба, і крізь ту щербу, мов вода з *бербениці* крізь шпару, втекло все те, чим жив досі, держався на світі” (“Як Юра Шикманюк брів Черемош”), *топірець* “металева з довгою дерев’яною ручкою сокира, прикрашена орнаментом” (“Я розсердився і як лусну її *топірцем* у голову, аж вона без тямі покотилася на землю” (“Терен у нозі”), *ворина* “жердина для огорожі”, *гонталь* “великий цвях” (“Але якось попав не на добре місце, бо за *вориною* хтось кинув суху тернову гіллячку, і я саме на неї наступив босою ногою, і здоровенна тернина вбилася мені в п’яту, мов кавалок *гонталя*” (“Терен у нозі”), *чічка* “квітка” (“Він тішився молодою жіночкою, а не знав, що то за *чічка*” (“Терен у нозі”), *трембіта* “духовий музичний інструмент у вигляді довгої дерев’яної труби, зробленої зі смерекового дерева і обвитої березовою корою” (“Отак як потемніє, то все чує, як *трембіта* грає в полонині, і рвуся за її голосом – і не можу” (“Терен у нозі”).

З гуцульської виробничої лексики в оповіданнях І. Франка використано передусім лісорубну й лісосплавну лексику. Наприклад, *бутин* “лісорозробка, лісові роботи”: “Юра заробляв у *бутинах* то ходячи з дарабами до Кут, – стара поралася коло хати, і все йшло добре” (“Як Юра Шикманюк брів Черемош”).

Лісосплавна лексика репрезентована специфічно гуцульськими словами *дараба* “пліт, збитий з кругляків, який сплавляють по ріці”, *керма* “пристрій для керування дарабою”, *кльоц* “колода, брус”, *клявза* “гатка, шлюз”, *плавачка* “сплавлюване дерево”, наприклад: “Вода була сильна, а ми мали гнати *дарабу* лише до Вишніці, то й не потребували боятися, що нам перед приходом вода впаде” (“Терен у нозі”),

“Петро стояв при передній *кермі*, я вхопився за задню” (“Терен у нозі”), “Скоро ми з *дарабою* їмелися берега, зараз ціла юрба їх повскакувала на *дарабу*, бігали на ній, гойдалися на *кльоцах* або скакали з них у воду і випливали на берег” (“Терен у нозі”), “В сій хвилі розривало *клявзи* на Шибенім, і, поки він дійде до броду, в Черемоші вода прибуде так, що йому ніяким світом не буде можливо перебрести, і Мошко може спати спокійно” (“Як Юра Шикманюк брів Черемош”), “Але відколи прийшли прусаки і почали з гір пускати дику *плавачку* та потому *клявзи*, відтоді в Черемоші головатиць мало, та й то малих; на три, чотири п’яді – то вже геть велика рахується” (“Як Юра Шикманюк брів Черемош”).

Ще одну помітну групу лексичних гуцулізмів в оповіданнях І. Франка становлять слова, які позначають ландшафтні географічні об’єкти. Гуцульську автентичну засвідчують такі загальні назви природних гірських географічних об’єктів, як *плай* “гірська стежка; дорога в горах”, *звір* “ущелина, вузька долина між горами; непрохідне місце”, *кичера* “гора”, *полонина* “високогірне пасовище”, *гавра* “велика яма; вирва, берлога”, *гоц* “водоспад”, порівняймо: “Юра йшов довгий час верхом, *пласм*, лишаючи село по лівій руці” (“Як Юра Шикманюк брів Черемош”), “Підзорливим оком міряв кожний клуб диму, кожний туман пари, що підіймався з лісів і *зворів*” (“Терен у нозі”), “Збігли ми з *кичери*, збігли з другої, ось уже й ріка недалеко” (“Терен у нозі”), “Зайде десь у *полонину*, в пусту зимарку, та й живе собі там, ніччю заходить додому, набере там чого їсти та й знов іде, аби вороги не бачили” (“Гуцульський король”), “Сидів у тих Устеріках, як медвідь у *гаврі*, і куди простягнув лапу, текла кров, а принаймні пили сльози” (“Гуцульський король”), “Ухопить вода, понесе просто на кашицю, на величезне остре каміння, що інженери динамітом розсаджували, а далі на ревучий *гоц*, – навіть кістки цілої в чоловіці не лишиться після такої мандрівки” (“Як Юра Шикманюк брів Черемош”).

Таку ж групу лексичних діалектизмів, зорієнтованих на передання гуцульського колориту, становлять слова, що позначають штучно створені об’єкти, пов’язані зі специфікою проживання й господарювання гуцулів у гірській місцевості, зокрема *кашиця* “дерев’яна чи кам’яна гребля, побудована для того, щоб вода не розмивала берега”, *яз* “гребля”, *бер* “велика з поруччям кладка через річку, по якій можуть переходити не лише люди, а й коні”, *вориння* “огорожа з тонких довгих кругляків”, *зимарка* “будівля на полонинах, де взимку зупиняються пастухи”: “А як нікого не було в шинку, Юра [...] впирав очі в широкий, шумний Черемош, що здоровенною гадюкою закручувався зараз за дорогою по широкім зарінку, розливався насамперед широким бродом, а далі, проти самої коршми, стіснений скісно вбік здоровою кам’яною *кашицею*, звужував свою течію, бився сердито о стіни *кашиці*, бурлив та клетотів, та рвався бисто наперед, щоб кільканадцять кроків нижче закрутитися широким виром, розлитися широкою та глибокою кубанею, а ще нижче утворити гучний запінений гоц, де стіснена прибережними скалами і перегачена дерев’яним *язом* вода, сказано ревучи, кидалася запіненою лавою на якого півтора метра вниз” (“Як Юра Шикманюк брів Черемош”), “А під *бером* ревів та клетотів Черемош”

(“Як Юра Шикманюк брів Черемош”), “Ще лише через *вориння* перескочити, потім невеличкий лазок, потім ще *вориння*, потім рів, потім півперек дороги, ще через одно *вориння*, зіскочити зі стрімкого бережка на рінь, і тут тобі чистий, шумний Черемош” (“Терен у нозі”), “Зайде десь у полонину, в пусту *зимарку*, та й живе собі там...” (“Гуцульський король”).

Крім згаданих, в оповіданнях І. Франка вжиті також такі виразно гуцульськомарковані діалектизми, як *маржина* “худоба”, *гостець* “ревматизм”, *арідник* “чорт, злий дух”, *шкан'ята* “коні”, *ровта* “натовп, гурт людей, що йде в погоню за злочинцями”, *головатиця* “лосось дунайський, таймень”, *лазок* “невелика сіножать, лука”: “Юра дав йому п'ять прутів поля, дещо *маржини*, хату й обійстя...” (“Як Юра Шикманюк брів Черемош”), “А тепер він старий, *гостець* по костях ходить” (“Як Юра Шикманюк брів Черемош”), “Господи, та же то *арідник*, не чоловік!” (“Як Юра Шикманюк брів Черемош”), “А та друга громадка, що йде пару сот кроків за ними, зупиниться ще коло броду напувати *шкан'ята*...” (“Як Юра Шикманюк брів Черемош”), “Набіжать жандарі з Жаб'я, зіб'ють *ровту* коло Мошкового шинку, будуть кричати, радити, висилати людей на різні дороги, але я вже буду далеко” (“Як Юра Шикманюк брів Черемош”), “*Головатиця* замахала хвостом, широким, як добрий праник, але вирватись уже не могла” (“Як Юра Шикманюк брів Черемош”).

В оповіданнях І. Франка на гуцульську тематику трапляються окремі діалектизми з абстрактним значенням, наприклад, *пізнака* “підозра” (“Коли на мене впаде *пізнака*, то що ж? Не буду таїтися та відпиратися” (“Як Юра Шикманюк брів Черемош”), *пізьма* “злість, гнів” (“А далі зговоряться, кождий про свою біду, що привело в опришки, а хто його ворог або хто людей кривдить, та й піде у них у всіх *пізьма* на того чоловіка” (“Гуцульський король”), *дача* “податок” (“Нас на панщину не гнали, ми рубали в скарбовім лісі, гонили скарбові дараби Черемошем і платили *дачки* – платили, що зажадала фервальтерія, та й так жили” (“Гуцульський король”).

Серед лексичних гуцулізмів в оповіданнях І. Франка переважають субстантиви, проте трапляються й діалектизми іншої частиномовної належності. Це зазвичай дієслівні лексеми. Гуцульську говіркову специфіку увиразнюють такі дієслова, як *штрикати* “стрибати” (“Хвилі весело *підштрикували* аж на кльоци [...]” (“Терен у нозі”), *догурити* “допекти, дошкулити” (“Скажіть, може, я кому з вас *догурив* і сам про те забув, а він носить на мене гнів у серці?” (“Терен у нозі”), *трафити* “потрапити” (“Ми ще до Коломиї ходімо, а як там не знайдемо правди, то й до самого Львова, навіть до самого цісаря *трафимо*” (“Як Юра Шикманюк брів Черемош”), *скрітати* “повернути” (“– Як будеш близько того місця, де тобі треба на берег, то скажи нам заздалегідь, щоб ми *скрітали* дарабу з течії ближче до берега, на плитке місце” (“Терен у нозі”), *чурити* “текти” (“І тут мене щось кольнуло у серце, я кинув геть топорець, обілляв безтямну водою, спинив кров, що *чуріла* з її рани” (“Терен у нозі”), *вифасувати* “отримати” (“Ми вчасно пригнали дарабу до Вижниці, *вифасували* зароблені гроші [...]” (“Терен у нозі”), *цвігнути* “вдарити” (“Він

має в руках тисячі способів і все *цвігне* чоловіка в таке місце, де в нього найбільше боляче” (“Терен у носі”). Такими ж виразно гуцульськомаркованими є прикметники *іришений* “хрещений” (“– Цураха на тебе, *іришена* [вода – В. Г.]! – буркотів Юра. – Ото-сми студена!” (“Як Юра Шикманюк брів Черемош”), *фудульний* “зарозумілий, гордовитий” (“*Фудульний* пан, дай му боже царство! Нема нині таких. То, бувало не приступай!” (“Гуцульський король”), *жєсний* “страшний” (“[...] а як часом було засне на хвилину, то його мучать такі страшні та “*жєсні*” сні, яких він перед тим не видав ніколи і після яких звичайно прокидався напруго, з криком, весь облитий холодним потом” (“Як Юра Шикманюк брів Черемош”), *плиткий* “мілкий, неглибокий” (“[...] ближче до берега, на плитке місце” (“Терен у носі”).

Вжив І. Франко і кілька гуцульських прислівників, порівняймо: *гляба* “годі” (“Ви би, неню, перебралися до нас. Вам *гляба* самому жити” (“Як Юра Шикманюк брів Черемош”), *навпроцати* “наввипередки” (“Ось надійшов штільгукаючи старий Петро, буркаючи зовсім не дружелюбні прокляття на таких “молокососів, що скажуть слово і зараз перемінять” і “летять кудись *навпроцати*, як останні дурні” (“Терен у носі”), *долів* “униз” (“На півхлопа заввишки котиться буро-жовтий вал у ріці, за займаючи всю ріль від берега до берега, і валить швидко, як буря, *долів* Черемошем з громовим гуркотом” (“Терен у носі”).

Гуцульська мовленнєва стихія виявляє себе і в локальних частках, вигуках, порівняймо: “– А ти що тут робиш, *мой?* – відіззався я до нього” (“Терен у носі”), “*Ба*, а се по-якому” (“Як Юра Шикманюк брів Черемош”), “Морозом ударило на мене, я витріщив очі, і *ади*, рука знов виринає з води [...]” (“Терен у носі”), “– Е, що п’ятку! *Ну-ко*, піди хто та злови таку головатицю!” (“Як Юра Шикманюк брів Черемош”), “– *Мой-мой-мой!* Се, певно, головатиця! – буркнув він [...]” (“Як Юра Шикманюк брів Черемош”).

Отож, І. Франко в своїх “оповіданнях з гуцульського життя” цілеспрямовано вживає говіркові мовні одиниці, передовсім у ділянці лексики, для максимального наближення зображуваного до дійсності, відтворення місцевого колориту, мовної індивідуалізації персонажів. Письменник добре знав побут гуцулів, їхній говір, для багатьох гуцульських слів ужитих в оповіданнях, у примітках, чи в інший спосіб подавав значення цих слів, часом етимологію, зокрема до слів *дараба* “сплав, збитий із дерев’яних кругляків. Звичайно дараба складається з двох, трьох або й чотирьох таких сплавів, із яких кожний зветься табла (з лат. *tabula*)”, *бутин* “де рубають дрова в лісі зимою – при рубці дров”, *бер* “бером називається в Гуцульщині велика з поруччям кладка, по якій можуть переходити не лише люди, а й коні”, *ровта* “мабуть, з німецького *die Rotten* – купа народу, що йде в погоню за злочинцями, *іришений* “хрещений; сей епітет надають гуцули залюбки не лише людям, але також своїм коням та воді”, *головатиця* “найбільша і найцінніша риба, що водиться в Черемоші. Вона належить до породи лососів (*Salmo Hucho*), доходить звиш до 1 метра довжини і визначається тим, що з усіх галицьких гірських рік живе лише в Черемоші. Крім Черемошу, вона живе ще в гірських ріках Штирії, Тіролю та

Хорватії, що з Альп ідуть до Дунаю”, *штрикати* “в гуцульському говорі – скакати”, *дзьобня* “гуцульська перетикана торба”.

І. Франко, як відомо, вважав, що літературна мова не може функціонувати й розвиватися, якщо вона не поповнюється неологізмами та не має тенденції до збагачення “чимраз новими елементами питомого народного життя і з відмін та діалектів народного говору” [1: т. 37: 207]. Тому вживання письменником гуцульських слів у оповіданнях відповідної тематики було не тільки стилістичним прийомом, а й засобом збагачення літературної мови.

Література:

1. Франко І. Збір. творів: У 50 томах. – К., 1976–1986.
2. Ціхоцький І. Мовна характеристика персонажів у прозі Івана Франка. – Дис. ... канд. філол. наук. – Львів, 2004.

Ірина Кочан (Львів)

Іван Франко та іншомовні слова

Запозичена лексика є у кожній мові, що пов’язано із зовнішніми та внутрішніми чинниками. Це передусім політичні стосунки між різними державами, економічні, торговельні та культурні зв’язки між ними. Іншомовні слова входять у мову разом з новим, незвичним для її носіїв поняттям. У ХІХ – на початку ХХ ст. українська мова не мала державного статусу, бо не було єдиної української держави. Український народ був під владою різних держав. Галичина цього періоду перебувала під австро-угорським ярмом. Державною мовою слугувала німецька, згодом польська мови. Галицьке населення послуговувалося різними мовами і діалектами.

“І. Франко був тією особистістю, що зумів увібрати в себе і культурний досвід свого рідного народу, і регіональну культуру галичан, і європейську культуру, і світову культуру загалом: і сучасну йому, і попередню” [2: 10].

Обставини життя змусили майбутнього світоча науки і культури послуговуватися у побуті та на освітній стежі різними мовами. Він, за твердженнями багатьох дослідників, бездоганно знав німецьку, польську, послуговувався чеською і російською, читав в оригіналі французькі твори. І, поза всяким сумнівом, як випускник гімназії, глибоко знав класичні мови.

І. Франко був поліглотом, володів, окрім перелічених, ще “англійською, болгарською, єврейською, а також староеврейською, іспанською, італійською, латинською, сербською...” [2: 37].

Тому говорити про великого українського письменника, світоча науки та іншомовні слова можна у кількох напрямках: